

رهنگه‌دانا مۆرکی شاهدبازی و له‌شکهریی سه‌بکی خوراسانی د شعرا کلاسیکیا کوردیدا*

کامهران ئیبراهیم خه‌لیل^{1*} و پ.ه.د.عبدی حاجی محمد² و پ.ه.د.عبدالرحمن ئادا³

¹ پشکا زمانی کوردی، فاکولتیا زانستین مروّقایه تی، زانکۆیا زاخۆ، هه‌رێما کوردستانا-عیراق. (kameran.khelil@uoz.edu.krd)

² پشکا زمانی کوردی، کۆلیژا په‌روه‌ده‌یا بنیات، زانکۆیا دهوک، هه‌رێما کوردستانا

³ به‌شا زمان و چاندا کوردی، زانینگه‌ها ماردین ئاتوکلۆ، تورکیه.

وه‌رگرتن: 2018/01 په‌سه‌ندکردن: 2018/03 به‌لافکر: 2019/03 <https://doi.org/10.26436/hjuoz.2019.7.1.458>

پۆخته:

هه‌رچه‌نده کو سه‌ره‌لدانا شعرا کلاسیکیا فارسی په‌یوه‌سته ب لاسایکرنه‌ قه‌سیده‌یا عه‌ره‌بیا که‌فن و گه‌له‌ک ژ ئه‌دگارین قه‌سیده‌یا فارسیا ده‌ستپیکێ نێزیکن ژ قه‌سیده‌یا عه‌ره‌بی، ئی دگه‌ل قی چه‌ندی ژ ئه‌ق شعره‌ خودان کۆمه‌کا تاییه‌تمه‌ندیانه کو پتر به‌ره‌می ژینگه‌ها ئیرانیا قه‌سیدینه، ئیک ژ فان تاییه‌تمه‌ندیان زالبوونا مۆرکی هه‌قره‌گه‌زخوای(شاهدبازی) و له‌شکهریی کۆچکا ده‌سته‌لاتدارین سامانی و غه‌زوه‌وی و سه‌لجوقی لسه‌ر ته‌غه‌زولین ده‌ستپیکه‌ قه‌سیده‌یا نه‌ ل سه‌رده‌می ده‌سته‌لاتداریا فان ده‌وله‌تان و ژبه‌ر وان هه‌یرش و داگیرکاریین کو ئه‌و پی رادبوون هه‌بوونا غولامان و بکارئینان وان بو مه‌به‌ستین جۆراو جۆر و شانازیکن ب سوپا و جه‌نگاوه‌ران ب تاییه‌تی غولامین تورکانه‌ژاد به‌سه‌کی به‌رچاڤ ژ وینه و ده‌ربهرین غه‌زه‌لین شاعرین فارس ب خۆقه‌ گرتیه. دیاره‌ دگه‌ل ده‌ربازبوونا ده‌می و ته‌نانه‌ت پشتی لاوازبوونا قالبی قه‌سیده‌یی ژ شاعرین فارس به‌رده‌وام بووینه لسه‌ر لاسایکرنه‌ فان تاییه‌تمه‌ندیان، هه‌تا وی راده‌ی کو پرانیا جارن ئه‌و خۆشتقیا کو شاعرین فارس باسدکه‌ن بریتیه ژ کۆپه‌کی جه‌نگاوه‌ر و سه‌رنجراکیش. دیاره‌ ئه‌ق دیاره‌یه ژ ئه‌نجامی لاسایکرنه‌ شعرا فارسی هاتیه‌ قه‌گه‌هاستن بو ناه شعرا کوردی و گه‌له‌ک جارن شاعرین کلاسیکیین کورد ب ئاوا و بیانۆیین جیاواز وه‌سفا خۆشه‌ویسته‌کی نێر و جه‌نگاوه‌ر دکه‌ن یان ئه‌و وینه‌یین ئه‌و بکارئینن به‌ره‌می کاریگه‌ریا مۆرکی شاهدبازی و له‌شکهریی قه‌سیده‌یا سه‌بکی خوراسانینه.

په‌یفین سه‌ره‌کی: شاهدبازی، هه‌قره‌گه‌زخوای، له‌شکهر، لاسایکرن، سه‌بکی خوراسانی.

1. پێشه‌کی

شعرا لیریکیا که‌فنا فارسی و کوردیه. نێبوون و جه‌نگاوه‌ربوونا مه‌عشوقان د شعرا کلاسیکیا فارسیا که‌فندا پتر په‌یوه‌سته ب واقعی جفاکی و ره‌وشتی رۆژه‌لاتا ئیرانی لسه‌رده‌می بالاده‌ستبوونا سامانی و غه‌زوه‌وی و سه‌لجوقیان، ئی به‌رده‌امبوونا قی نه‌ریتی ل شعرا سه‌رده‌می پشتی هنگی گه‌له‌ک جارن دچیه‌ چوارچۆفی لاسایکرنه‌ نه‌ریتین شعرا رۆژه‌لاتا ئیسلامیدا و ب تاییه‌ت شعرا سه‌بکی خوراسانی، واته‌ ئه‌م نه‌شپین هه‌میشه‌ قی چه‌ندی ب واقعی ژیا نا شاعری یان چه‌زین و یقه‌ گریده‌ین.

1.1. ناڤونیشان:

لاسایکرنه‌ شاعرین کلاسیکیین کورد ژ شعرا کلاسیکیا فارسی بابه‌ته‌کی ئاشکرايه و گه‌له‌ک جارن د قه‌کۆلیناندا هاتیه‌ باسکردن، ئی دگه‌ل هندی دا وه‌کو پیدقی قه‌کۆلین لسه‌ر قی کارلیکا کو دناڤه‌را هه‌ر دوو ئه‌ده‌بان هه‌یه، نه‌هاتیه‌کرن. راسته‌ کو کۆمه‌کا ئه‌دگار و تاییه‌تمه‌ندیین زه‌ق و به‌رچاڤ دناڤه‌را شعرا کلاسیکیا هه‌ر دوو زماناندا هه‌نه، ئی کۆمه‌کا ئه‌دگار و تاییه‌تمه‌ندیین دی ژ هه‌نه کو گه‌له‌ک به‌رجسته‌ نینن و قه‌کۆله‌ران یان هه‌ست ب هه‌بوونا وان نه‌کریه‌ یان ژبه‌ر هنده‌ک ئه‌گه‌رین تاییه‌تی نه‌قیایه‌ باسی وان بکه‌ن، دیاره‌ ئیک ژ فان بابه‌تان شاهدبازی(هه‌قره‌گه‌زخوای) و له‌شکهره‌گه‌رابا زاله لسه‌ر تابلۆیا دلداریا

* به‌شه‌که ژ نامیا دکتۆراییی.

** قه‌کۆله‌ری به‌رپرس.

ئورویا و ئەفریقا و ئاسیا دەستهلاتا سیاسی و ئایینی ههلوپستین جیاوازل هه مبهەر ئی یهکی هه بووینه؛ بۆ نمونه فیانا هه فرهگهزی ل یونانا کهفن هه بووینه و ب عه شقا ئەفلاتونی هاتیه نیاسین، ل وهلاتهکی وهکو ژاپونی تشتهکی ئاسایی و رهوابووینه و ل ئیرانا سهردهمی ههخامه نشیان و ساسانیان ب توندی دژایهتیا وی هاتیه کرن و سزایا سیداره دانئ بۆ هاتیه دانان. (ویکیپیدیا، 2017، ص 9) کهواته ئەف دیاردهیه ژ سهردهمئین کهئنه تهقلی ژيانا مروغان بووینه و بهرجسته نه بوونا هه فرهگه زخوایی د ئەده بیاتا ملله تهکیدانایته به لگه بۆ نه بوونا وی. (سپروس شمیسا) د ئی باوه ریپیدایه کو (نه بوونا چ ئاماژه یین راسته وخۆ ب ئی دیاردهیی د ئیکه مین شعرین کلاسیکیین فارسی و شعرا عه ره بیا سهردهمی جاهلی نیشانان فی چه ندییه کو ئەف دیاردهیه دناف ئیرانیین کهفن و عه ره بین سهردهمی جاهلیدا نه بووینه. (شمیسا، 1381، ص 14-15) دیاره کو گه له ک جاران دابونه ریتین جفاکی دبنه به ره بهست د ریکا ده برینا فان جوره بابه تان و مه رج نینه هه می ده مان شاعر بشیت ته فایا راستی و دیارده یین کو د جفاکیدا هه نه بهرجسته بکه ت.*

سه رهاری هندئ کو ئەم د ئی باوه ریپیدایه کو ئەف دیاردهیه ژ که فترتین سهردهمان هه بووینه، لئ ئەو تشتی کو ئەم د ئی که کولینیدا دا کزکیی لسه ر دکه یین بهرجسته بوونا وی د شعرا کلاسیکیا رۆژه لاتا ئیسلامیه کو ب ئاوایهکی سه ره تایی د هه مپیزا قه سیده یا عه ره بیدا خو یا بووینه و مینا تاییه ته مندئ یان دیاردهیه کا گشتی به سه ر شعرا کلاسیکیا فارس و ب تاییه ت قه سیده یا سه بکی خوراسانی زالبووینه و پاشان بۆ شعرا نه ته وه یین دیین ده قه ری هاتیه فه گوه استن. گرنگیدان ب مه عشوقی نیر بۆ ئیکه مین جار د شعرا عه ره بیا سهردهمی عه باسیان ده یته دیتن، داهینه ری فی جوره شعری (واله بن الحباب، مرن: 786ک) بووینه، پاشی ژ لای قوتابی و یفه واته (ابو نواس) ی گرنگیه کا زورپی هاتیه دان و هه ر ب ریکا شعرین وی هاتیه فه گوه استن بۆ ناف شعرا فارسی، دیاره ل سهردهمی عه باسیان زه مینه بۆ فی جوره شعری هه موار بووینه، چونکه به لگه یین میژووینی ئاماژه دده نه پیته پیدانا خه لیفه یین عه باسی ب غولامان (شمیسا، 1381، ص 30)، ته نانه ت باسی هندئ ده یته کرن کو گه له ک جاران خه لیفه یین عه باسی جاریه یان غولامه ک وهکو دیاری پیشکیشی وی شاعری کرینه کو ب ستایشکرنا خه لیفه ی رابووینه (اسماعیل، 1975، ص 192).

هه رچه نده کو ره و ریشالین شاهدبازی و نیربازی د قه سیده یا عه ره بیا سهردهمی عه باسیاندا ده یته دیتن، لئ ئەف چه نده د شعرا فارسیدا

نافونیشانی فی فه کولینی (ره ننگه دانا مۆرکی شاهدبازی و له شکه ریی سه بکی خوراسانی د شعرا کلاسیکیا کوردی دا) یه.

2.1. ریبارا فه کولینی:

د فی فه کولینی دا مه پتر پشتبه ستن لسه ر ریبارا (وه سفی- شروقه کاری) کرینه، پشتی باسکرن و سه لماندنا هه بوونا هنده ک تاییه ته ندیین دیارگری د شعرا کلاسیکیا رۆژه لاتا ئیسلامی دا - ب تاییه ت شعرا فارسیا سه بکی خوراسانی - مه هه ولدایه ب نمونه فه ره ننگه دان و کاریگه ریا وان د شعرا کلاسیکیا کوردیدا بده یینه خو یا کرن.

3.1. گریمانه:

چیدبیت مۆرکی شاهدبازی و له شکه ریی شعرا کلاسیکیا کوردی دیارده کا لاساییگری بیت و مه رج نینه هه میشه ب لایه نی ده روونی چه ز و ئەزمونا شاعریفه به یته گریدان.

4.1. ئامانجا فه کولینی:

مه دقیت فی راستیی بده یینه دیارکرن کو مۆرکی شاهدبازی و له شکه ریی شعرا کلاسیکیا کوردی به ره می پیکاریگه ربوونا شاعرین کورده ب شعرا کلاسیکیا فارسی ب تاییه ت قه سیده یا سه بکی خوراسانی کو ماکا گه شه کرن و وه رارا فان دیارده یانه.

5.1. په یکه ری فه کولینی:

مه فه کولینا خۆ به سه ر دوو ته وه رین سه ره کی دابه شکرینه، د ته وه ری ئیکیدا مه باسی دیارده یا شاهدبازی و هه فره گه زخوایی د شعرا کلاسیکیا رۆژه لاتا ئیسلامیدا و گه شه کرنا وی د سه بکی خوراسانیدا کرینه و پاشی ب نمونه فه باسی ره ننگه دانا فی دیارده یی د شعرا کلاسیکیا کوردیدا هاتیه کرن. ته وه ری دوویی هاتیه ته رخانکرن ب زالبوونا مۆرکی له شکه ری به سه ر قه سیده یا سه بکی خوراسانی و به رده وامبوونا وی د سه بکین دیین شعرا فارسیدا، پاشی باسی ره ننگه دانا فی تاییه ته ندیی و کاریگه ریا وی لسه ر شعرا کلاسیکیا کوردی هاتیه کرن.

2. شاهدبازی و هه فره گه زخوایی

دیارده یا هه فره گه زخوایی تاییه ت نینه ب چه نه ته وه یان جفاکین دیارکریفه، به لکو ل هه می جفاکان ب ریزه یین جیاواز ده یته دیتن. ژیده رین میژووینی فی راستیی دده نه خو یا کرن کو هه ر ژ که فترتین سهردهمان چه ژیکرن و فیانا هه فره گه زی ب ئاویین جیاواز هه بووینه. ل

*گه له ک فه کوله رین عه ره ب سه ره لدانا فی دیارده یی د شعرا کلاسیکیا عه ره بیدا دده نه بال کاریگه ربیا فارسان، ئەفه ل وی ده می کو فه کوله رین فارس زی سه ره لدان و

لگه‌ل ئیکئی دینه، ئەف شاهده ژئی پتر ئەو غولامین تورکین تازه‌پیگه‌هشتی بوون کو موجهان د هیرشین خو یین سه‌ده‌یین سییی و چواری کۆچی بۆ سه‌ر ده‌قه‌رین (ماوراء النهر) وه‌کو ئخسیر گرتیوون و کریبونه کویله‌یین خو و د هر ماله‌کیدا دهاتنه دیتن)) کدکنی، 1383، ص 90-91.

هرچه‌نده کو وه‌رارا دیارده‌یا نیربوونا مه‌عشوقان و شاه‌دبازی پتر په‌یوه‌سته ب شعرا ته‌غه‌زولیا ده‌ستیگا قه‌سیده‌یا خوراسانی، ئی دیاره وه‌کو گه‌له‌ک ژئه‌دگارین قه‌سیده‌یی ئەف تاییه‌تمه‌ندیه د غه‌زه‌لین سه‌بکی عه‌راقیدا ژئی هاتیه پاراستن (ته‌نانه‌ت د ئیکه‌مین غه‌زه‌لین فارسیین سه‌دی شه‌شی کۆچی ژئی کو پاشی دبنه هینقیینی سه‌ره‌لدانا غه‌زه‌لا پیگه‌هشتیا فارسیا سه‌بکی عه‌راقی ل سه‌دی حه‌فتی، ئەف دیارده‌یه هیه. د قان غه‌زه‌لاندا ژئی باسی چاقین خومار و زولفا دووتا و ژه‌فجودابوون و به‌ه‌فگه‌هشتن و به‌ژنا وه‌کو سه‌روی و سونبول بوونا زولفی و نیرگس بوونا چاقان و مه‌یگی‌ریبوونا مه‌عشوقان هاتیه‌کرن ئی تشتی ئاشکرا ئەفه‌یه کو م، عه‌شوق نیره‌ته‌نانه‌ت د شعرین (حافظی شیرازی) و (سه‌دی شیرازی) دا ژئی مه‌عشوق هر نیره)) شمیسا، 1381، 77. ئەف نه‌ریته د غه‌زه‌لین سه‌بکی عه‌راقیدا هند به‌یزه‌ کو(شاعر ده‌لیفی دده‌ته خو کو مینا مه‌عشوقه‌کی سه‌ره‌ده‌ریی دگه‌ل شاهان ژئی بکه‌ت، بۆ نمونه‌ی پرانیا شعرین (حافزی شیرازی) ژئی کو د رواله‌ت دا دلدارینه د بنه‌ره‌تدا بۆ ستایشکرنا (شاه شوجاع)ی هاتیه‌ته‌هاندن)) شمیسا، 1381، 79.

هر لسه‌ر بناغه‌یی به‌رده‌وامبوونا قی دیارده‌یی ب درئیزییا هه‌بوونا شعرا کلاسیکیا فارسی، دشین بیژین کو شاه‌دبازی و نیربازی بوویه به‌شه‌ک ژ نه‌ریته و لاسایکرنا شعرا فارسی و گه‌له‌ک شاعران لسه‌ر بنه‌مایئ لاسایکرنی مه‌عشوقی نیر بکارئینایه، ب تاییه‌ت شاعرین عارف و سوئی چونکه هر ژ(سه‌دی حه‌فتی کۆچیغه هنده‌ک هۆزنانقانی ناقدار ده‌ینه دیتن کو وه‌سف و په‌سنا هر سی جۆرین مه‌شوقان دکن، واته جار په‌سنا کچ و ژنین جوان دکن و جارنا باسی کورین نازک و سه‌رنجراکیش دکن و جارنا ژئی به‌ری خو دده‌نه عه‌رشا ئیلاهی و په‌سنا خودی دکن، پرانیا قان شاعران کو سوئینه ژ لایه‌کیفه دلئ وان ب عه‌شقین دنیاپه هاتیه‌گریدان و ژ لایه‌کی دیفه باسی زوهد و باوه‌ریین عرفانی و حه‌ژیکرنا خودی دکن و ژ لایه‌کی دیفه به‌رده‌وامی دده‌نه په‌سن و ستایشا فه‌رمانه‌روا و ده‌سته‌ه‌لاتداران (وزین پور، 1374، ص 83). که‌واته ئەف دیارده‌یه ب رهنه‌گی نوی بوویه به‌شه‌ک ژ سوئیه‌گریبا ئیسلامی، سوئیان عه‌شقا ره‌گه‌زی نیر وه‌کو ریکه‌ک بۆ گه‌هشتن ب عه‌شقا خودایی بکارئینایه، سوئی د قی باوه‌رییدانه کو ئەو دشین ب ریکا قی جۆره حه‌ژیکرنی بگه‌هنه حه‌ژیکرنا حه‌قیقی یانکو راسته‌قینه کو حه‌ژیکرنا

گه‌هشتیه‌گوییکتا خو و بوویه دیارده‌(ئه‌گه‌ر ئەم غه‌زه‌لا فارسی هه‌ر ژ ده‌ستیکی هه‌تا دگه‌هسته سه‌رده‌می نوی بیخینه به‌ر قه‌کۆلینی دی گه‌هینه قی ئەنجامی کو کو د هۆزانا ته‌غه‌زولیا فارسی مه‌عشوقا می گه‌له‌ک ده‌گمه‌نه و ئەو وه‌سفین کو هۆزنانقانی ئیرانی بکاردئینن زیده‌تر وه‌سفا وان زه‌لامانه کو سالوختن ئافره‌تان ل جه‌م وان هه‌نه، ب ده‌ریینه‌کا دی مه‌عشوق د هۆزانا فارسیدا پتر دوو نفشیه تاکو تاک نفش بیت و ئەو نفشی کو پتر بوویه جه‌ی گرنگیییدانا هۆزنانقان نفشی نیره...)) (رمجو، 1993، ص 147)، یانکو ب ده‌ریینه‌کا دی ئەم دشین بیژین ئەف دیارده د غه‌زه‌لا فارسیدا ب به‌رده‌وامی هه‌بوویه ل سه‌دان نوت ژ ته‌غه‌زولین ده‌ستیگا قه‌سیدین فارسیا که‌فن ب خو‌فه دگریته، ئەف دیارده ل سه‌رده‌مین پشتی هنگی ژئی (دگه‌ل هنده‌ک گۆهرینان) واته د هۆزانی هۆزنانقانی ناقدارین وه‌کو حافز و سه‌عدیدا ژئی به‌رده‌وام بوویه...)) (رمجو، 1993، ص 147-148) که‌واته ب شیوه‌یه‌کی گشتی ئەف تاییه‌تمه‌ندیه زاله لسه‌ر شعرا کلاسیکیا فارسی.

سه‌ره‌تایا خویابوونا قی دیارده‌یی د شعرا فارسیدا بۆ سه‌رده‌می سامانیان دزفریت، هر چه‌نده د شعرا سه‌رده‌می سامانیدا ئامازه‌کا وه‌سا ب قی دیارده‌یی نه‌هاتیه دان، ئی چونکه ل قی سه‌رده‌می هیدی هیدی غولامین تورک د ده‌وله‌تا سامانیدا بووینه خودان پله و پایه‌یین له‌شکری و رۆئی خو دیتینه، له‌وما جارنا شاعران باسی جوانی و سه‌رنجراکیش بوونا قان غولامان کرینه، ب قی ئاوی ئامازه‌یین سه‌ره‌تایین شاه‌دبازی د قه‌سیده‌یین ئیکه‌مین شاعری ناقداری ئەده‌بی فارسی واته (روده‌کی) ده‌یتنه دیتن (شمیسا، 1381، ص 37-38).

وه‌رار و گه‌شه‌کرنا شاه‌دبازی د شعرا فارسیدا بۆ سه‌رده‌می غه‌زنه‌ویان دزفریت، نیربازی و حه‌ژیکرنا غولامان دیارده‌یه‌کا باو بوویه ل قی سه‌رده‌می، پرانیا سولتانین غه‌زنه‌وی گه‌رۆده‌یین قی چه‌ندی بووینه، ته‌نانه‌ت (سولتان مه‌حمودی غه‌زنه‌وی) ژئی غولامین خو هه‌بووینه و چیرۆکا حه‌ژیکرنا وی بۆ غولامه‌کی تورک ب ناقی (هه‌یاس)ی بناقوده‌نگه (شمیسا، 1381، ص 39). ئەف دیارده‌یه د شعرا قی سه‌رده‌میدا هه‌تا وی راده‌ی به‌یزه‌ کو دشین بیژین (د هۆزانا سه‌رده‌می غه‌زنه‌ویدا گه‌له‌ک ب زه‌حمه‌ت نمونه‌یین عه‌شق و حه‌ژیکرنا ره‌گه‌زی می ده‌ینه دیتن)) کدکنی، 1383، ص 306.

ل سه‌رده‌می سه‌لجوقیان ژئی شاعران گرنگیدایه شاه‌دبازی و حه‌ژیکرنا غولامان، گه‌له‌ک سه‌ره‌تایین میژوویی ژئی هه‌نه کو گرنگیدانا سولتانین سه‌لجوقیان ب شاه‌دبازی پشتراست دکن (شمیسا، 1381، ص 71)، ب قی ئاوی پرانیا شاعرین قه‌سیده‌نقیسین سه‌بکی خوراسانی واته یین وه‌کو ((فه‌روخی، موعزی، مه‌نوجهری و ئەنوه‌ری و... هتد، ئەو شاه‌دین بازارینه کو بۆ هه‌می که‌سان به‌رده‌ستن، ئەفرۆ لگه‌ل ئیکینه و سوهای

دیڤا چواری: جه ننه ت پری ویدانه، خادیم همی غیلمانه خانم
که تیدا خوړین، په کسه ره موو حه سنا کچ. (نالی دیوان)، 1379 ه. ش، ل
165

کچ و کور دشین وهک معشوق رولی خو ببینن، یانکو هر دوو
سهرنجراکیش و جوانن، لی جوانیا کوری ناگه هیته جوانیا کچی، ده می
(سه بزه) - کو مه به ست ریه و سمبیلن - دهر دکه فن، جوانیا کوری کیم
دبیت و ناگه هیته جوانیا کچی. هر وه سا د به هشتیدا غولمان
خزمه تگوزارین حوریانن، ب شیوهیه کی گشتی شاعر چیژ و خوشبی د
هه بوونا هر دوو ره گه زاندا دبینیت، لی ب دیتنا وی ره گه زئی می
سهرنجراکیشتره، دیاره نه ه لویستی وی بوویه جهی گفتگو و
دانوستاندن شاعرین پشتی وی، بو نمونه (ته ده ب) د شعره کیدا کو
لدویف شوپا (نالی) هاتیه فه هاندن بوچوونا خو سه باره ت فی چه ندی
دده ته دیار کرن:

دیڤا ئیکی: بو نه و که عیشقی بی، فرهقی نییه: کوپ، یا کچ
هر چه نده که مه علومه، فرهقی چیه، کوپ یا کچ
دیڤا چواری: کوپ، یا کچی سیمین تن، هر دوو گولی په ک گوشه ن
هر دوو صه نه می ئیمه ن، لاته کوپ و عوززا کچ
دیڤا سیزدی: بی هر دوو حه رامه عیش، بی روکن و قه وامه عیش
نه و هخته ته مامه عیش؛ یومنا کوپ و یوسرا کچ
دیڤا هه قدی: کوپ شاهیدی سهیرانی، کچ دلبری په نهانی
بو به زمی مه هیا کوپ بو عیشی مه هلا کچ
دیڤا بیست و سی: نالی که نه وی دیبا، نه لبه ته ده بوو و تجابی
عیشقی که مه جازی بی، تالب مه به ئیلا کچ
(ته ده ب دیوان)، 2005، ل 89-90

شعر د که شوه وایه کی ئیزیک ژ که شوه وایه شاعرین قه سیده نفیسین
کوچکا سامانی و غه زنه وی و سه لجوقیاندا هاتیه پیشکیش کرن،
نه وکوچکین کو پر بوون ژ جاریه و غولمانان و به رده وام مه جلسین
مه یفه خوارن و سه ما کرنی ب خو ق دگرتن. د وینه بین شاعریدا جاریه و
غولمان دهینه دیتن، شاعر داکوکی ل بالکیشبوونا هر دوو ره گه زان
دکته، کوپین جوان بو ده می مه ستیی گونجاون و کچ بو وی ده می
باشن کو مه ستیا مروقی دگه هیته کوپینکی. شاعر ل داویا شعرا خو
سهره رای دووباره کرنا ناخفتنا (نالی) ره خنی ژ وی دگریت کو زیده رووی
د گرنگیدان ب عه شقا ره گه زئی می کریه، یانکو ب ناوایه کی نه راسته و خو
داکوکی لسهر فی چه ندی دکته کو عه شقا ره گه زئی نیر عه شقه کا
حه حقیقه یانکو ب دهر برینه کا دی دقیت جه خنی لسهر عرفانی بوونا

خودایی مه زنه، دیاره هنده ک ژ فان سو فیان ژی زیده رووی د فی چه ندی
کریه و گه هشتینه فی قه ناعه تی کو ته ماشاکرنا کوپین سنیله و
کویریون د فی چه ندی هه ره وکو فی چه ندیبه کو نه و ته ماشه ی جوانیا
خودی دکهن، یانکو د فی باوه رییدا بووینه کو خودی د وینه بین جواندا
دهر دکه قیت. (شوان، 1999، ل 136). هر نه ه هه چه نده ژی بوویه نه گه ر
کو سو فی واتیه کا جیاوازیبه خشنه هنده ک زاراقین تاییه ت ب
شاهد بازی، هر بو نمونه (شاهد بوویه ئیک ژ زاراقین سو فیان و بو وان
که سان هاتیه بکارینان کو خودان دیمه کی جوان و سهرنجراکیشن و
دبته به لگه بو شیان و هیژا خودایی مه زن...)
(شمیسا، 1381، ص 14). سهره رای هه ولدانا سو فیان بو گوهرینا فی
جوړه عه شقی و ناراسته کرنا وی به ره هه عه شقه کا ئیلاهی، نه م نکارین
همی ده مان فی چه ندی ب دابرا ن ژ هه فره گه زخوایا شعرا
قه سیده نفیسین سامانی و غه زنه وی و سه لجوقیان ل قه له م بدهین،
چونکه زوریه ی جارن وینه بین تاییه ت ب هه فره گه زخوایا هه مان
وینه بین شاهد بازی سه بکی خوراسانیه.

1.2. کاریگه رای شاهد بازی قه سیده ی خوراسانی لسهر شعرا کلاسیکی کوردی:

شاهد بازی و فه هاندنا غه زه لاند و هه سف و هه ژیکرنا ره گه زئی نیر کو د
سه بکی خوراسانیدا گه هشتیه کوپیتکا خو و پاشی کاریگه رای خو لسهر
سه بکی عراقی کریه، ب ناوایین جوړاو جوړ ره نگه هانا خو د شعرا
کلاسیکی کوردیدا هه بوویه و پرانیا شاعرین کورد که فتینه ژی کاریگه رای
مورکی شاهد بازی شعرا فارسی.

تشتی بالکیش سه باره ت ب ره نگه هانا شاهد بازی و زالبوونا وی لسهر
دیمه نین غه زه لا دلداریا کوردی نه قه یه کو شاعرین کورد که له ک جارن
زانینه کو د غه زه لا واندنا ناراسته یه کا هه فره گه زخوایا هه یه، واته
که له ک ژ غه زه لاین وان به روقازی تیگه هشتنا مه یان بو هر دوو ره گه زین
نیر و می هاتینه ناراسته کرن یان هه فره گه زخوایا د فان غه زه لاندنا زاله
و شاعری پتر گرنگی ب ره گه زئی نیر دایه، دیاره کو (نالی) هه ست ب
نیربوونا مه عشوقی د غه زه لا فارسیدا کریه و قیایه هه قسه نگیه کی
بیخینه دنافه را لاسایکرنا فی نه ریتی شعرا فارسی و سروشتی خو :

دیڤا ئیکی: عیشقت که مه جازی بی، خواهیش مه که ئیلا کچ
شیرین کچ و له یلا کچ و سه لما کچ و عه ززا کچ
دیڤا پینجی: کوپ وهک گولی گولزاره، نه ممه سه مری خاره وهک
هه نگی چزووداره، هه نگوینی موسه ففا کچ
دیڤا یازدی: کوپ تازه و تهر، مادام وه کوو خوشکی بی نه ممه
که روا سه بزه، دیبا کوپ و زیبا کچ

شۆخي تهرسا به چه يي، غاره تي دين و دلي كرد نه دلي هيشت و نه تاقهت، نه قهرارم به خودا... (ئه دهه بديوان)، 2005، ل 51)

سه روي ره وانه قامه تي لاوي ره واندزي ئافاتي جانه غه مزه يي چاوي ره واندزي

له و ناسيحاني ئيمه كه بو دل ده دن به دز دل ره نجه بوو نيگارم و ديني له وان دزي (مه حويديوان)، 1391 ه. ش، ص 385)

فيانا ره گه زئي نير و ئاماژه دان ب هه فره گه زخوازيي گه له ك ئاشكرايه، ل ديروا ئيكي شاعر ب ههسته كي سكسي و چيز و په روشيه كا زور باسي

سه رنجراكيش بوونا ره گه زئي نير دكهت، په يفا (پسه ر) واته كور چ گومانه كي بو نيربوونا كه سي و هه سفكري ناهي ليت. د نمونه يا دووييدا زي

(تهرسا به چه) واته بجويك يان زاروكين مه سيحان، كو گه له ك جارن د شعرا كلاسيكي فارسيدا هاتيه بكارئينان. د نمونه يا سيييدا زي ب

ئاشكرايي باسي هه ژيكرنا ره گه زئي نير هاتيه كرن و (لاوي ره واندزي) ئاماژه يه كا راسته وخويه بو قئ جوره هه ژيكرني. خوانده قان و فه كوله ر

دشين ب ريكا رافه كرنه كا عرفاني يان سؤفيگه ري ئاراسته يا واتايا قان ديروا بگوه رن، لي نه شين نكولي ل هندی بكن كو نه ف ديرين شعري

كومه كا ويينه يين تاييهت ب هه فره گه زخوازيي ب خوقه دگرن. نه گه ره ف نه ريته د شعرا كلاسيكي فارسيدا باو نه با؛ شاعرين كورد زي نه دشيان

وهسا ب روهني و ئاشكرايي قان ويينه يان پيشكيش بكن.

سه ره راي نمونه يين سه ري كو تييدا ب ئاشكرايي باسي هه فره گه زخوازيي هاتيه كرن، پرانيا جارن شعرا كلاسيكي كوردي

گيروديا موركئ شاهدبازي يان هه فره گه زخوازيا شعرا كه فنه. نه فه زي دبته نه گه ر شعر وهكو پيدفي د خزمه تا به رجسته كرنا جواني و نازكيا

ژنيدا نه بيت و پتر خزمه تا هه فره گه زخوازيي بكهت، دشين وهك نمونه ئاماژي بده ينه بكارئينان په يفا (شاهد) كو مه عشوقئ نيره:

وهه كو بي شاهد و مه محبوب ته عومري خوه بوار كاره كي رابه بكه وه قته كو ئيقاره درهنگ

... (جزيريديوان) 1361 ه. ش، ل 339)

شاهد و ساقى و مو طرب كو ل وي جهمع دبن ژ خواهش صوحبه تي يهك سالي د وان يهك چاغه... (هاديديوان)، 2007، ل 64)

شاهيدان هه قيانه، نازي جواني بفروشن وه لي نه م به مال و دل ره ضا نايبت و، سه ر يه غما ده كا... (كورديديوان)، 2010، ل 57)

شاهد ئاماژه دانه كه بو هه ژيكرن و فيانا ره گه زئي نير، نه فه ويينه يه په يوه ستن ب ميژوويا هزاران ساله يا وي هه فره گه زخوازيا كو د سه قايي

نه رستوكراتيا كوچكا دهسته هه لاتدارين تورك نه ژاد و جفاكي ئيسلاميي روژه لاتا ئيرانيدا هه بوويه. نه و په يفا كو پتر ژ په يفا شهادي نيربوونا

هه شقا ره گه زئي نير بكهت، دياره كو (هه ريق) ب ئاشكرايه كا زيده تر ده ربريني ژ قئ چه ندي دكهتن و ره خني ژ هه لويستي (نالي) دگريت:

ديروا ئيكي: هه شقت كه هه قيقى بي تالب مه به ئيلاكوپ هه م هه زره تي له ولاكوپ و هه م يوسف والاكوپ

ديروا سيي: هه شقى كه به قوهت بي ماييل بهر مروهت بي نه م ديوه كه تالب بي ئيلا كه ته له ب كاكوپ

ديروا هه فتئ: كچ ته به يي كه چ و ناقص كوپ ته به يي ته ر و خالص هه م صوحبهت و هه م جالس خوش منظوره سيماكوپ

ديروا يازدي: قامهت كه وهكو نه يي بي كي ديويه له گه ل به يي بي نه م نيسبهت نه خلاقه ده رحه ق كچه ياكوپ

ديروا دوازي: سه د هه يفي كه تو (نالي) به و پيرييه مندالي به م ته رزه له هه شق نه دويي زيبا كچ و ديياكوپ

(هه ريقديوان)، 2011، ل 46-49)

(هه ريق) دزي ديتنا ناليه و هه ختي لسه ر ئاراسته يا ته قليديا شعرا فارسى دكهت، نه و د قئ باوه رييدايه كو پيدقيه گرنگي ب هه شقاكوپي

به يته دان چونكه هه شقه كا هه قيقه، هه شقاكوپي به يتره و دانيشتن و تيكه لي دگه ل كورين جوان باشتره ژ وان كچان كو سروه تي وان ته واو

نينه.

راسته كو د قان نمونه ياندا جياوازي دناقه را بوچوونا هه سي شاعراندا هه يه، واته (نالي) هه شقا ره گه زئي مي ب باشتر ژ ره گه زئي نير له قه لم

ددهت و نه دهه ب د قئ باوه رييدايه كو كوپ بو هه شقا هه قيقى و كچ بو هه شقا مه جازي گونجاون، هه ريق زي پتر داكوكيي ل هه شقا ره گه زئي

نيردكهت و وي ب هه شقه كا هه قيقى له قه لم ددهت، لي ب شيوه يه كي گشتي هه سي شاعر پشته قانيا قئ نه ريته شعرا كلاسيكي روژه لاتا

ئيسلامي دكهن كو پتر به ره هه مي كاريه ريه سه بكي خوراساني و به رده و امبوونا وي د غه زه لا سه بكي هه راقيدايه.

ره نگفه دانا قئ نه ريته د شعرا كلاسيكي روژه لاتا ئيسلامي چه ندين ئاراسته و حاله تين جياوازي ب خوقه دگريت، جارنا گه له ك ئاشكرايه ب چ

ئاوايان نكولي لي ناهيته كرن و جارنا زي ب تنئ برिति ژ دووباره كرنا نه و په يف و ليكچوواندين تاييهت ب ته غه زولا شاهدبازيا خوراساني.

شاهدبازي يان هه فره گه زخوازي ب ئاشكرايي د قان نمونه يان دا ده يته ده يته ديتن:

شيرين وهكو خوسره و پسه ري هورمه جافه چاو مامزه ليو قمرمه ئيمانسه جافه... (شيخ رها) (ديوان) 2010، ل 110)

ل قێری (خهت) یانکو داڤین تازه شینبوویین ریه و سمبیلان ناسخی جوانیا داڤین زولفا خه له کن، واته چهوا هندهک ئایه تین قورئانی هندهک ئایه تین دی نه سخ دکن خه تی سبزی ژى جوانیا دیمى مه عشوقى ناهیلیت. ل قێری مروڤگه رایى ژى هاتیه بکارهینان چونکه ئاخفتن کو ژ ئه دگارین مروڤانه هاتیه دان بال خه تی سه بز.

حه ماییل که ده می تیغت له حهلقه ی گهردنی مه گهر تیراو بيم بهو رهنگه، تینووی ساعیدی یارم... (نالی دیوان)، ه.ش 1379، ل 286)

بکارهینانا (ده می تیغ) زیده تر لگه ل ساخله تین مه عشوق یان دلدارى نیر دگونجیت، دهڤ و لیڤ ب تیغ یانکو کیری هاتیه لیکچواندن، ئه هه ژى ژیه روان داڤین ریه و سمبیلان کو تیزن و گهرده نا شاعری بریندار دکن.

پرانیا جارن ئه م نه شین هه بوونا وینه یین تایهت ب هه فره گه زخواریی بکهینه پیڤهر بۆ هه بوونا چه زا هه فره گه زخواریی لدهڤ شاعرین کلاسیکیین کورد یانکو وهکو گه له ک ژ وینه یین دین شاعری کوردی رهنگه ئه هه وینه یه ژى په یوهست نه بن ب ئه زمون و ژيانا شاعریه واته ب ریکا لاسایکرنه ریتین شاعری کلاسیکیا رۆژه لاتا ئیسلامی هاتینه ناڤ شاعری کلاسیکیا کوردیدا. مه به ستا مه به رگریکن ژ

شاعری کلاسیکیا کوردی نینه. ئه م دهڤ باوه ریی دینه کو چیدبیت گه له ک جارن راستیه ک ژى بۆ هه بوونا قی حه زى لدهڤ شاعرین کورد هه بیت، لی ئه گهر ئه م هه بوونا وان نمونه یین شعری کو مۆرکی شاهدبازیی ب وانقه دیاره بکهینه پیڤهر بۆ هه فره گه زخواریی شاعری پیویسته یان

پرانیا شاعرین کورد ب نیریا ل قه له م بدهین یان وان ب سوڤی و عارفین شاهدپه رست بزاین" له وما یا باش ئه وه کو هشیارانه سه ره رده ریی لگه ل نمونه یین ب قی رهنگی بکهین.

نکولی ل هندى ناهیته کرن کو شاهدبازیی کاریگه ریه کا مه زن کریه سه ر شاعری کلاسیکیا کوردی و بوویه جۆره نه ریته ک، واته هه می ده مان په یوهست نینه ب واقع و ئه زمونوا ژيانا شاعری ب خو، بۆ نمونه هنده ک جارن هه ره وهکو شاعریا فارسیا سه بکی عراقی ب تایهت شاعرین حافزی د ستایشکریندا ژى هه مان سالوڤین کو بۆ ئافره تی دهین بکارهینان دهینه دان بال زهلامی ژى. ئه م دشین وئى شاعری (کوردی) وهک نمونه بیینین کو تیدا پیروزباها جه ژنى ل (عوسمان به گئی بابان) دهکته:

جانا وه ره ئه م جه ژنه به قوربانى سه رت بم بۆ تیری قه چا چاوی هه سووان سوپه رت بم

هه شقا شاعری کلاسیکیا کوردی به رجسته دهکته (سه بز) یان (خه تی) سه بز) یا (خه تی نه وخیزه)، ئه هه وینه یه (ده قه سیده و غه زه لا فارسیدا هاتیه بکارهینان، مه عشوقی نیر به ری ریهین وی بهین جوان و سه رنجراکیشه لی ده می ریهین وی دهین جوانی و سه رنجراکیشه بوونا خو ژ دهست ددهت)* (شمیسا، 1381، ص 51)، ئه هه وینه یه گه له ک جارن د شاعری کلاسیکیا کوردیدا هاتیه بکارهینان:

تا له دهوری لیوی ئالی خه تتی سه بزى بوو عیان عاشقانى جومله وهک بهنگی ده بینم گیژ و ویژ (مه حوی دیوان)، 1391 ه.ش، ل 191-192)

چونکه نرخی ماچی تو گۆری هه موو دهست و دوعان خه تتی نه وخیزت وهکو زولفت خودا پیری نه کا... (حاجی دیوان)، 1391 ه.ش، ل 56)

زولفی بۆ ده فعی هوجوموی له شکه ری سولتانی خهت که وته خاک و سه رکشی دانا وهکو عه دی ئه له ست

با وجودی نه وجوانی خه تتی سه وزی ده رکه وی عه د و په یمانی نه بوو موو بویه پشتی پی نه به ست... (حاجی دیوان)، 1391 ه.ش ل 62)

له بهر نه وخیزی سه بزى دهوری لیوت ته نم کاهیده میسلی به رگی کایه... (حاجی دیوان)، 1391 ه.ش، ل 125)

نه شته ری موزگانی تو هاتوته سه ر سه فحه ی دلم هه ر خه تی بوو، غهیری خه تتی سه بزى تو پاکی کراند... (هه ریق دیوان)، 2011، ل 41) گوڤه یی شه ورهنگ و خه تتی سه بز و زولفت کافیه بۆ عه زابی مه چ لازم به ند و زنجیر و طه ناب... (ئه ده ب دیوان)، 2005، ل 62)

ئه هه دیره وینه یی وان کوڤین سنیله پیشکیش دکن کو ژنوی ریهین وان دهین، ئه هه چهنده ژى دبیته ئه گهر کو جوانی و بالکیشیا وان وهکو به ری نه مینیت، شاعر پرانیا جارن قی چه ندی ب ئاریشه ل قه له م نادهن و داکوکیی ل به رده وامبوونا عه شقا خو بۆ مه عشوقی خو یی نیر دکن، ب دیتنا مه ئه هه دیرین (نالی) ژى ئاماژه نه ب (خه تی سه بز) و عه شقا ره گه زى نیر:

برۆت بالی هومای سایه ی سه ری سولتانی حوسنت بوو خه تت هات و ووتی: من ناسیخی توغرایی خونداکارم... (نالی دیوان)، 1379 ه.ش، ل

(284)

(سیروس شمیسا) دبیت کو مه به ست ژ (سه بز) یان (خه تی سه بز) رهین کوڤین سنیله یه لی چیدبیت هنده ک جارن ژى مه به ست پی سمبیل یان ریه و سمبیل * پیکه بن.

شادن له ته ماشاي نه فهرت مه حرهم و ئه غيار مروهت نيبه ته نها هر
 ئه من دهر به دهرت بم... (كوردي ديوان)، 2010، ل 288)
 وهكو خؤيايه (كوردي) وهكو مه عشوق سه ره دهره يئ لگه ل (عوسمان
 به گئ بابان) دكه ت، هر وهكو وي ئه ف پيرؤزبايه كو پتر ستايشكرنه
 ئاراسته ي خوشتفيا خؤ كره، ئه ف هه تا وي راده ي كو ل ديرا هه فتئ
 دبيؤيت:

بؤ قه تلي مني خه سته موژه ت هر وهكو تيره ئه ي من به فيداي
 تيري نيگاي پر خه تر ت بم... (كوردي ديوان)، 2010، ل 288)
 ره نكه لدويف تيگه هشتنا پرانيا خوانده قانين شعرا كوردي ليكچواندنا
 مژيلانكان ب تيران وي نه يه كي تاييه ت بيت ب وهسفرنا كاريگه ريا جوانيا
 ئافره تي ل به روفازئ في چه ندي ل فيري بؤ ستايشكرنا ره گه زي نير
 هاتيه بكارهينان. هر ب في رهنگي (هادي) زي د ستايشا (شيخ
 عبدالقادرئ هه زاني) دا دبيؤيت:

ئو شه پالا نازكا پور جه مالا نازكا سيمين به دهن دين و دل برژ
 هر كه س با ده ف و چه نگ و ره باب

ئه ز گونه هكارم و حه زين و بي كه س و بي مائه مه كه لبي ره گاهي
 تويه م، ره حمه تي نه زيه ك حوباب... (هادي ديوان)، 2007، ل 72)
 ل فيري زي وهسفين وهكو (شه پالا نازك) و ليكچواندنين وهكو (سيمين
 به دهن) بؤ سالؤخدانا (شيخ عبدالقادرئ هه زاني) هاتينه بكارهينان و
 ئامازه نه بؤ به رده وامبوونا موكئ شاهدبازيئ د شعرا كلاسيكيا كوردي.
 هر چه نده كو د شعرا كلاسيكيا سه ر ب ديالكتا گورانيقه پتر هه ست ب
 هه بوونا نازكي و جوانيا تاييه ت ب ژئي ده يته كرن و شاعر گرنگيه كا
 تاييه ت دده نه في چه ندي، ل شعرا في ديالكتي زي كه فتية زي
 كارتيكرا في ديارده يئ، بؤ نمونه (مه وله وي) سه ره راي فه هاندنا
 شعرين پرسؤز و كاريگه ر بؤ عه شق و كوچكرنا (عه نبر خاتون)
 هه فژينا خؤ، شعرين وه ها هه نه كو دچنه چارچووئي عه شقا ره گه زي
 نير، ئه ف چه نده د دوو شعرين ويدا ب ئاشكرابي ده يته ديتن:

خالؤي مه نزلچي سه ركرده، سه ركرده كي دهر د تمام به تو
 بي، ئاي به چيشت كه رد

وه ختي به و گهر دون سيمي سافه وه چون وه ش
 غه زالان وه بؤي نافه وه... (مه وله وي ديوان)، 1389 ه. ش، ل 228)
 مه وله وي داخبار بوويه ب مرنا كوره كي جوان، ئه ف كوره ده مي لگه ل
 هنده ك كه سان مژيلي نيچيري بوويه گياني خؤ ژ ده ست دايه. شاعر
 گازنده يان ژ سه روكئ نيچرفانان دكه ت كو بؤچي باش چافئ خؤ
 نه دايه في كورپي، ئه و باسي عه شق و په رؤشي و خؤليليا خؤ بؤ في
 كورپي دكه ت. گه رده نا وي ب زيقي سافي وه كه ه ف دكه ت، هه روه سا د

وي نه يه كي ديدا جوانيا في كورپي وهكو جوانيا غه زاله كي ل قه له م
 دده ت.

نه ئاهينگه ري، نه ئاهينگه ري ئارؤ راگه م كه فت نه
 ئاهينگه ري

ديم كه نيشه بي كاني گه وه ري ياده م مه ده منا زولف
 عه نبره ري... (مه وله وي ديوان)، 1389 ه. ش، ل 493)

ل فيري (مه وله وي) باسي هندي دكه ت كو چه وا ديتنا كوره كي جوان كو
 مژيلي كاري ئاسنگه ريئ بوويه كاريگه ري لسهر وي كره. شاعر ب
 ئاشكرابي باسي عه شق و هه ژيكرا خؤ بؤ في كورپي دكه ت. ئه ف كوره
 ب كانا گه وه ران و زولفا وي زي ب عه نبره ري ده يته ليكچواندن.

نهؤ دشين بيژين كو بكارهينانا هنده ك وي نه يين تاييه ت ب شاهدبازيئ
 يان بكارهينانا وي نه يين تاييه ت ب وهسفرنا ره گه زي مي بؤ وهسفرن
 و ستايشكرنا ره گه زي نير به ره مي كارليكا شاعرين سه رده مي
 عه باسيان ب تاييه ت يين ده قه را خوراساني لگه ل واقعي وان بي جفاكي
 بوويه. شاعرين پشتي في سه رده مي هر به رده واميدايه بكارهينانا
 شاهدبازيئ و هه ولدايه في چه ندي بؤ مه به ستين جياواز بكارهينان.

3. زالبوونا موكئ له شكه ري

عه ربه هر ژ كه فنترين سه رده مان ته فلي جه نگ و شه ران بوويه، هه تا
 وي راده ي كو دشين بيژين ته قايا عه ره بان مژيلي في كاري بوويه.
 كاره دانا شه ران لسهر وان هند به يژبوويه كو هه مي لايه نين ژيانا وان
 كه فتينه ژير كاريگه ريا شه ري، د ناؤ فان لايه ناندان زمان و نه ده ب پتر ب
 شه ريقه هاتينه گرئدان. جه نگ ژنده ره كي سه ره كي خه يالا شاعري
 عه ره بي و ئامرازه كي سه ره كيئ ئافاكرنا وي نه يين شعريه. (النيل و
 ابراهيم، 1425 ه. ص 631)

عه ربه به ري ئيسلامئ مژيلي جهنگين خؤ يين قه به لي بوون و پشتي
 هاتنا ئيسلامه تيئ زي شه رين د ناقه را موسلمان و نه موسلمانان و پاشي
 د ناقه را عه ربه و فارسان يان عه ربه و رؤمياندا ده يته ديتن، هر
 ب ريكا فان شه ران عه ربه گه هشتنه باكورئ ئه فريقيا و نه نده لوسي.
 (النيل و ابراهيم، 1425 ه. ص 632). تشته كي ئاساييه كو ئه و شاعري
 د سه قايه كي وه سادا بؤيت و به شه ك بيت ژ كوچكا خه ليفه ي و كاري وي
 بي سه ره كي ستايشكرنا خه ليفه ي بيت، دي گرنگيه كا زؤر ده ته
 وهسفرنا شه ر و سه ركه فتنين خه ليفه ي و چه وانيا شكه ستن و لاوازيبوونا
 دوژمنان د مه يدانا شه ريدا.

گرنگيدانا شاعرين عه ربه ب شه ران ب تني بريتي نينه ژ وهسفا شه ران
 و چه كين شه ري و شانازيكرن سه ركه فتنين سه ربازي، به لكو فان
 سنورران دبه زينيت و ته فلي هزر و خه يالا وان دببت، هه تا وي راده ي كو

نکولی ل په‌یوه‌ستبوونا سه‌قایه‌ی کۆچکان ب جه‌نگاوه‌ران و له‌شکه‌ریان و ده‌نگوباسین سه‌رکه‌فتنن سهر‌بازی و ته‌نانه‌ت به‌شداربوونا گه‌له‌ک ژ شاعرین که‌فن د شهراندا ناهیته‌کرن. شاعرین سه‌رده‌می قه‌سیده‌یی کو ئه‌رکی سه‌ره‌کیی وان ستایشکرن بوو کارلیکه‌کا راسته‌وخو لگه‌ل دیمه‌نن شه‌ری هه‌بوون. تشته‌کی ئاساییه کو ئه‌ف شاعره‌ل ده‌می ستایشکرن ده‌سته‌لاتداران کو پرانیا جاران سه‌رکه‌ده‌یین له‌شکه‌ری ژی بوون، په‌نایه‌ی بو دیمه‌نن شه‌ری بیه‌ن. هه‌ر لسه‌ر فی بناغه‌ی تشته‌کی ئاساییه کو ئه‌ف چه‌نده د شعرا فارسیا سه‌بکی خوراسانی ژی کو لسه‌ر بناغه‌یی لاسایکرن قه‌سیده‌یا عه‌ره‌بی و د سه‌قایه‌ی کۆچکاندا سه‌ره‌لدايه بهیته‌ دیتن. (شعرا فارسی د سه‌قایه‌کی سه‌ره‌لدايه کو گیانی جه‌نگاوه‌ری بسه‌ر پرانیا ده‌سته‌لاتدار و پۆله‌یین جفاکی زال بوویه، هه‌ر ئه‌ف چه‌نده ژی بوویه ئه‌گه‌ر کو پتر گرنگی ب قه‌سیده و مه‌سنه‌ویان بهیته‌دان و غه‌زل بهیته‌ فه‌رامۆشکرن. د قه‌سیده‌یاندا پتر گرنگی ب فه‌تخان هاتیه‌دان واته‌ ئه‌و سه‌رکه‌فتنن لسه‌ر ده‌ستی شاه و سولتانان هاتینه‌ تومارکرن. سالۆخین سوارچاکبوون و شاره‌زایی د تیره‌فایژی و بکارهینانا شیریی بو ستایشکرنی هاتینه‌ بکارهینان). (نعمان، شبلی. 1314ه.ش، ص129-131)

د شعرا فارسیدا ژی هه‌مان کاریگه‌ریا شه‌ری لسه‌ر شعری دهیته‌ دیتن، یانکو شه‌ر دبیته‌ به‌شه‌ک ژ هه‌ر و خه‌یالا شاعری و شاعر ب تنی ب و سه‌فکرنا شه‌ری رازی نابیت، به‌لکو گه‌له‌ک واتا و مه‌به‌ستان ب ریکا بکارهینانا ره‌گه‌ز و وینه‌یین تاییه‌ت ب شه‌ری پی‌شکیش دکه‌ت. (شعرا فارسی ب تاییه‌ت یا لیریکی ل هه‌می سه‌رده‌مان و ته‌نانه‌ت هه‌تا نه‌و ژی ژ لایه‌ی وینه‌یانغه (مه‌به‌ست و سه‌فا خۆشه‌ویستانه) په‌یوه‌ندیه‌کا نه‌پچراو لگه‌ل سوپا و ژيانا سوپایانغه هه‌یه. هه‌ر ژ سه‌دی پینجیغه‌ نمونه‌یین ژيانا له‌شکه‌ری و ئامرازین گری‌دای ب ژيانا سه‌ریازان د شعرا فارسیدا دهیته‌ دیتن و ل سه‌رده‌مین پشتی هنگی ژی وه‌کو نه‌ریت یانکو لاسایکرنه‌کا ئه‌ده‌بی ئه‌ف چه‌نده د نا‌ف شعرا فارسیدا به‌رده‌وام بوویه).

(کدکنی، محمد رچا شفیع، 1383ه.ش، ص304)

وه‌که‌ه‌قیه‌کا زۆر د نا‌قه‌را مۆرکی له‌شکه‌ری شعری و وینه‌یین شعری د نا‌قه‌را شعرا عه‌ره‌بی و فارسیدا دهیته‌ دیتن، ئه‌م دشین گه‌له‌ک جاران باسی لاسایکرن شاعرین فارس ژ شاعرین عه‌ره‌ب ژی بکه‌ین، ئی لگه‌ل هندئ ژی ئه‌ف چه‌نده ب په‌نگه‌کی به‌رفه‌هتر و به‌پزتر د شعرا فارسیا سه‌بکی خوراسانیدا دهیته‌ دیتن، ئه‌گه‌ری فی چه‌ندی ژی سه‌ره‌لدان و به‌یزکه‌فتنا نیربازی یانکو شاهدبازی د جفاکی وی سه‌رده‌میدایه. (شاهدبازی پۆله‌کی سه‌ره‌کی د وه‌رارا گیانی له‌شکه‌ری د قه‌سیده‌یا فارسیدا هه‌بوویه. هه‌بوون و به‌ربه‌لافبوونا دیارده‌یا هه‌قره‌گه‌زخوایی ل پۆژه‌لاتا ئیرانی ل فی قوناغی بابته‌کی به‌رنیاس و ئاشکرایه و دیاره

ئیدی شاعری عه‌ره‌ب ب تنی ب ریکا دیمه‌نی شه‌ری کو د هه‌زا ویدا جیگه‌ر بوویه ده‌ریپینی ژ واتایین دین شعری دکه‌ت. شاعرین عه‌ره‌ب د لیکچواندن و خواستنن خۆدا گه‌له‌ک په‌نایه‌ی بو شه‌ری و پیوستیین شه‌ری و واتایین گری‌دای ب شه‌ریفه‌ دهن و ب فی ریکی وینه‌یین خۆیین شعری دئافرینن. ئه‌فه ب خۆ ژی نیشانا به‌رنیاسبوونا دیمه‌نن شه‌ری و پیوستیین شه‌ری د هه‌زا خوانده‌فاناندايه. ئه‌ف نیزیکی و به‌رنیاسبوونا شه‌ری به‌ره‌می کاودانیین جفاکیین وی سه‌رده‌می بوون سه‌رده‌مه‌ک کو تیدا شه‌ر لایه‌نه‌کی سه‌ره‌کیی ژيانا خه‌لکی و شاعری بوویه. (النیل و ابراهیم. 1425ه.ص638)

دیمه‌نن شه‌ری وه‌کو کوشتن و خوینرشتن ژ وینه‌یین باو و سه‌رنجراکیش بوون لده‌ف عه‌ره‌بان، ژیه‌ر هندئ شاعرین غه‌زه‌لی چ یین بی په‌رده و چ یین پاک ل ده‌می و سه‌فکرنا جوانیا ژنی و باسکرنا کاریگه‌ریا وی و وینه‌کرنا په‌رۆشیا خۆ بو جوانیا ژنی، شه‌ر و ئامرازین شه‌ری و واتایین په‌یوه‌ست ب شه‌ری ب بیاقه‌کی ب پیت و ده‌وله‌مند زانینه‌ بو به‌رجسته‌کرنا خه‌یالا خۆ. ئه‌و شیاینه‌ ب فی ریکی گه‌له‌ک لیکچواندن و خواستنن پی‌شکیش بکه‌ن، هه‌رچه‌نده کو دیراتیه‌کا زۆر د نا‌قه‌را بیاقی دلداری و شه‌ریدا هه‌یه، یی ئیکی هه‌ست و سۆز و په‌رۆشیه‌ی یی دوویی که‌رب و نه‌قیانه، ئی به‌ریخۆدانا شاعری که‌فن بو هه‌ر دوو بواران بوویه ئه‌گه‌ری نیزیکیبوونا وان، چونکه‌ هه‌ردوو ژیده‌ری ئیش و ئازارین وی بوون. چه‌وا وی هه‌ست ب ئازار و نه‌خۆشیا دویروونا خۆشتفیا خۆدکر، وه‌سا هه‌ست ب ئازار و نه‌خۆشیا هه‌بوونا دۆژمه‌کی دکر کو ره‌نگه‌ بیا ئه‌گه‌ری ژنا‌فچوونا وی، ژیه‌ره‌ندی د وینه‌یی دۆژمنی خۆدا خۆشتفیا خۆ ددیت و د وینه‌یی خۆشتفیا خۆدا وینه‌یی دۆژمنی ددیت، له‌وما تشته‌کی سهر‌نینه‌ کو شاعری عه‌ره‌ب خۆشتفیا خۆ وه‌کو دۆژمه‌کی بده‌ت خۆیاکرن کو دخوازیت خوینا وی بریژیت. هه‌ر لسه‌ر فی بناغه‌ی ئه‌و گه‌له‌ک جاران خۆ ب کوشتی ده‌ستی خۆشتفین خۆ د شه‌ری ئه‌فینیدا وینه‌ دکهن، واته‌ ئه‌و دبنه‌ کوشتی و یارا وان دبیت بکوژ و عه‌شق ژی دبیته‌ مه‌یدانا شه‌ری و گه‌له‌ک جاران ژی ئامازه‌ ب زۆربوونا ژماره‌یا کوشتیان یانکو عاشقان دهیته‌دان (النیل و ابراهیم. 1425ه.ص644). د هنده‌ک وینه‌یاندا یار بکوژکه‌ کو چه‌کی خۆ یی به‌ره‌فکری بو کوشتنا شاعری، گه‌له‌ک جاران ئه‌ف چه‌که‌ تیروکفانه‌ کو ژ دویرفه‌ کاریگه‌ریی دکه‌ته‌ سه‌ر شاعری. شاعری عه‌ره‌ب گه‌له‌ک جاران جوانیا خوشتفیا خۆ ب چه‌کین شه‌ری وه‌سف دکه‌ت، واته‌ جوانیین وی ب شیرین تیز و یم و تیر و کفانی وه‌که‌ه‌ف دکه‌ت، بو نمونه‌ نیرین و چاقین وی ب شیر و تیران هاتینه‌ لیکچواندن. (النیل و ابراهیم. 1425ه.ص646-648)

بئافریزین، ئی ھندەک جارەن ھەشیایەنە خۆ ژ وینە بیین سووایە بیین شعرا بەرئ بزرگاریکەن، لگەل ھندی ژئ ھەولداینە د چارچووئی قان وینە یاندا ب داھینان و نویرکرنی رابن، واتە ب ریکا پەنابرن بۆ خواستن و لیکچواندن و ئامرازین دین وینە سازی پەنگەکی ئەدەبی بێخەشنە قان پەگەزان (اکرمی، میرجلیل. 1395ھ. ش، ص5)، واتە زالیوونا مۆرکی لەشکەری لەسەر وینە یان د شعرا سەبکی عەراقی کو تا رادەپەکی زۆر دویرە ژ سەقایی کۆچکان و شەپوشۆران، ھەر وەسا تەقلی عەشق و سۆفیگەرئ بوویە، پتر دچیتە چارچووئی دووبارە کرنا واتا بیین کە قن ب ئاوابەکی نۆی و ھندەک جارەن ژئ دچیتە بن سببەرا لاسایکرنەکا نینگە تیغ

1.3. رەنگقەدانا لەشکەرگەراییا قەسیدەیا خوراسانی د شعرا کلاسیکیا کوردیدا:

د شعرا کلاسیکیا کوردیدا ژئ کو بەشەکە ژ پێرەوئی لاسایکرنە شعرا کلاسیکیا پۆژھەلاتا ئیسلامی و پتر کەفتیە ژئ کارێگەریا سەبکی عەراقیا شعرا فارسی، ئەق پەگەزین لەشکەرئین شعرا کە قن دەینە دیتن، ب تاییبەت د وینە بیین گریدای ب دلداریتقە. شاعرین کلاسیکیین کورد ب ریکا بکارھینانا ئەو وینە بیین کو مۆرکی لەشکەری لەسەر وان زالە کارێگەریا یاری ددەنە دیارکرن، ئەم دشتین گەلەک جارەن ئاویتە بوونا عەشق و شەری د وینە یاندا ل ژئ سببەرا ئەزموونا شاعرین عەرەب شپۆقە بکەین، ئی پەپووەستبوونا بەیژا شعرا کوردی ب شعرا کلاسیکیا فارسی مە بەرھەق ھندی ھان ددەت کو ھزرا خۆ د بەرەدەوامبوونا مۆرکی لەشکەرئ شعرا فارسی کو تیکەلە لگەل شاھدبازی ژئ بکەین. د شعرا فارسیا سەبکی خوراسانی پڕانیا جارەن مەعشوقئ نیر تورکین لەشکەرینە، واتە ئەقە بەشەکە ژ واقعی سەبکی خوراسانی کو د شاعرین سەبکی عەراقی ژئ ھاتیە بکارھینان. ئی ھەر ئەق وینە یە جارەن ژلائی شاعرین کورد ژئ ھاتیە بکارھینان:

نەوہک ھەر چاوی مەستە خۆشی مەستە بەلادا دئ کە دئ وەک
تورکی مەستە (مەحوی دیوان)، 1391ھ. ش، ص104

ل قئیری شاھدبازی ب مۆرکی خۆئی لەشکەری و جەنگاوەری خویادبیت، وینە یی سەربازەکی تورکی سەرخۆش ھاتیە پشکەشکران واتە ھەمان سەربازین تورک کو سەرەرای جوانیا خۆ مەترسیدار بوون و کەس نەدویریا زوی ب زوی خۆ نیزیکی وان بکەت.*

(نالی) ژئ د وی شعرا خۆدا کو چیدبیت بۆ وەسفا سوپایی میرنشینئ بابان قەھاندبیت، تارادەپەکی زۆر د سەقایی شعرا سەردەمی

کو ھەبوون و بەرەدەوامبوونا شەران بوویە ئەگەر کو خەلکی خوراسانی ژبو بھەینانا نیازین خۆ بیین سکسی بەرئ خۆ بدەنە غولامین تورک و ب فی ئاوابی نیربازی بوویە بەشەک ژ ژیا نا خەلکی قئ دەقەرئ). (کدکنی، محمد رچا شفیعی، 1383ھ. ش، ص306)

د قەسیدەیا فارسیا سەردەمی غەزەویان کو ب دەستپیکا سەردەمی دەستەلاتداریا تورکان د مژوویدا دەیتە ل قەلەمدان، پڕانیا جارەن مەعشوق سەربازەکی تورکە، لگەل دەربازبوونا دەمی ھەر ئەدگارین قان غولامان وەکو قیرین و بی وەقایی و ستەمکاریبوون و بی سۆزبوون و خوینرژبوون بوونە تاییبەتەندیین مەعشوقان د شعرا فارسیدا، تەنانەت تاییبەتەندیین لەشی ژئ ھەر تاییبەتەندیین وانن وەکو چافین تەنگ، کەمەر باریک، بەژنا بلند، زولفا گریدای، ھەر بۆ نمونە گەلەک جارەن مەعشوقئ قەسیدەنقیسی ب نافودەنگی قئ سەردەمی واتە (فەروخیی سیستانی) سەرھەنگەکە یانکو ژ شەرین وی وەسا خۆیا دبیت کو حەژ سەرھەنگەکی کرئە* (شمیسا، سیروس. 1381ھ. ش، ص44). ب فی ئاوابی ئەم دشتین بەلاقبوون و گەشەکرنا قئ دیاردەیی د قەسیدەبیین سەبکی خوراسانیدا ب دوو فاکتەرانقە گریدەین، ژ لایەکیقە ھەبوونا مەعشوقئ لەشکەری و ژ لایەکی دیقە گەشەکرنا شەرئ د سەقایی کۆچکاندا و ئاراستەکرنا شعرا ستایشکرئ بۆ وان دەستەلاتداران کو بچۆ جەنگاوەر و لەشکەری بوون(کدکنی، محمد رچا شفیعی، 1383ھ. ش، ص313).

نیربوونا مەعشوقان و ھەبوونا غولامین جەنگاوەرین تورک نەژاد و سەقایی کۆچکان کو راستەوخۆ پەپووەستبوو ب شەر و سەرکەفتنن لەشکەری و داگیرکرنئ، بوونە ئەگەر کو مۆرکەکی لەشکەری بسەر قەسیدە سەبکی خوراسانیدا زال ببیت، ئی تشتئ بالکیش ئەقە یە کو پشتی ب دویمایکھاتنا وان ھەلومەر جان شەرئ ئەق مۆرکە ژدەست نەدایە و ئەق چەندە وەکو نەریتەک د شەرئدا بەرەدەوام بوویە. ب دەربیرنەکا دی شعرا سەبکی خوراسانی ب تاییبەت ھەتا سەدی پینجئ کۆچی ژبەر ئەو نیزیکیا کو لگەل شەری ھەبوو تەقلی وینە و رەگەزین شەری بوویە، ئی پشتی قئ سەردەمی ب تاییبەت پشتی لاوازیوونا قەسیدەیی بەیژکەفتنا غەزەلئ ئەو مۆرکی لەشکەرئ زال بسەر وینە یان پتر بریتتە ژ لاسایکرنە شاعرین سەبکی خوراسانی، یانکو (لگەل سەرھلانا غەزەلئ و وەرارا وی) د شعرا فارسیدا... شاعرین فارس ھەولداینە ب ریکا پەگەزین سەربازین شعرا کە قن ھندەک وینە بیین نۆی

* ساختار و عملکرد سپاه غزنویان، پژوهشنامه علوم انسانی، دانشگاه الزهراء، شماره 52، 1358ھ. ش، ص123.
دیارە دگەل بورینا دەمی ئیدی گەلەک جارەن پەیفە تورک ب ئاوابەکی مەجازی بۆ *مەعشوقان ھاتیە بکارئینان

* پلەپەکا سەربازی بوویە ل سەردەمی غەزەویان. د پلەبیین سەربازین قئ سەردەمی دا، پلا سەرھەنگی پشتی پلا سالاری دەیت، واتە سەرھەنگ پینمایین سالاری جیبەجئ دکەت. ژمارا چەکدارین بن دەستەلاتا سەرھەنگی د نافبەرا سەد ھەتا پینج سەد کەسان بوویە. بۆ زانیارین زیدەتر بنیرە (حسن زادە، اسماعیل.

کەسە کە کو دەیتە مەیدانا شەری و تیران ئاراستە ی عاشقان دکەت، نیرین و چاقین یاری ب تیران هاتینە لیکچواندن. د نمونە یا دوویدنا ژێ کەسە کە کو هەر جاری دەیتە مەیدانا شەری ب پمین کورت و درێژ گە لە ک عاشقان دکەتە ئامانج، مزاق و قەسە ب خواستە کە کو بۆ چاڤ و مژیلانکین مەعشوقی هاتینە بکارهینان. هەر ب فی ئاوی و هە کەهە فکرنە چاڤ و مژیلانک و نیرین و زولفین مەعشوقان ب چە کین شەری ئیکە ژ تاییە تە ندین شەرا کلاسیکیا کوردی، ئە قە ژێ پیرانیا چە کین شەری ب خۆ قە دگریت (رم و شەمشیر و خەنجەر و تیروکقان و... هتد):

شاه ب قەصدا کوشتنا من رم هە ژاندن راست و چە پ دامە چە شمی قەر و خە شمی رم ل دل دا کو ئە دە ب... (جزیری دیوان)، 1361 ه. ش، ل 73)

دلبری ئیرۆ سە حەر هافیتە جەرگی من دوو دۆخ یە ک ل سینە، یە ک د دل دا لە و ژ من تین ئاخ و ئۆخ... (جزیری دیوان)، 1361 ه. ش، ل 201)

ئە و کە دل دوو قە دە کا شیری برۆی ئیکە خەنجەر بۆ بە قە دە خۆیا دە کا... (مەحوی دیوان)، 1391 ه. ش، ل 55)

شوکەر هەر مامە وە بۆ یادگاری بە کاری زەخمە کە ی شمشیری ئە بریوت... (مەحوی دیوان)، 1391 ه. ش، ل 112)

گرفتارم بە نازی چاوە کانی مەستی فەتانت بریندارم بە زەبری سینە سۆزی تیری مۆژگانت*... (کوردی دیوان)، 2010، ل 104)

د دیرا ئیکێ پم خواستە و بۆ مژیلانکان، ل نمونە یا دوویدنا ژێ دۆخ خواستە بۆ نیرینا یاری، ل نمونە یا سینیی و چواری ژێ برۆ ب شیری هاتینە لیکچواندن.

گە لە ک جارن چاڤ و برۆ و مژیلانک و لیت و ئە ندامین دین دیم یاری ب تە مامە تی دینە چە ک و ئالاقین جەنگی، ب پەنگە کێ وە سا کو کە سە کێ شارەزا د شەرا کلاسیکی نە بیت هەستی ب غەزە لیبوونا وینە ی ناکەت: تین ب دە عوای و جدالی جەنگیان ی مە ی پەرست شوبهە تی شەری ژیان و پور درەخشان راست و چە پ

ئە و ب شیر و رمج و تیران تینە جەنگ و بازیی شە هە وە ندان لبسی زەمی درع دۆشان راست و چە پ (لاغەری دیوان)، 2011، ل 29)

ئیک ژ باوترین وینە یین شەرا کلاسیکی کو ب رەنگە کێ بە چاڤ د شەرا کوردی دا هاتینە لاسایکرن، سالۆ خدانا دیم یاری ب مەیدانا شەری نە تە وە و دە ولە تانە کو ب ئاویین جۆراوجۆر ژ لای شاعرانقە هاتینە بکارئینان:

غەزە و یاندا دژیت، ئە و شەری کو تیدا وە سفا جەنگا وەرین تورک دە هاتە کرن، ئە وین ژ لایە کیفە جوان و سەرنجراکیش بوون و ژ لایە کێ دیفە جەنگا وەر بوون:

ئە م تاقمە مومتازە کە وە خاسە یی شاهن ئاشوویی دلی مە ملە کە ت و قە لیبی سوپا هن سە ف سە ف کە دە وە ستن بە نە زەر خە تتی شو عاعن حە لقە کە دە بە ستن وە کو خە رمانە یی ما هن

نەرگس نیگە ه و ساق سە مە ن، کور تە بە نە ف شە ن موو سو نبول و روومە ت گول و هە م لالە کولاهن

گولزاری دەر و دە شتن و غیلمانی بە هە شتن ئا هوو سی فە ت و ئاتە ش بە کە ف و تیز نیگا هە ن (نالی دیوان)، 1379 ه. ش، ل 350-351)

ئە قە سوپایی کو (نالی) وە سفا وی دکە ت پتر نیزیکی وان وە سفا نە کو بۆ سوپایی سولتان (مەحمود غەزە وی) یان (مەسعودی غەزە وی) دە هاتە بکارهینان، کۆ مە کا کە سان کو ژ لایە کیفە سە رباز و جەنگا وەر و ژ

لایە کێ غولامین جوان و سەرنجراکیشن، ل دە می شەری قە هەرە مانانە دجەنگن و ل دە مین دی ژێ دینە ئالاقە ک بۆ رابواردن و خۆ شگۆزە رانیا دە ستە لاتداران. لیکچواندین وە کو (نەرگس نیگە ه، ساق سە مە ن، کور تە

بنە ف شە، روومە ت گول و موو سو نبول، لالە کولاه یان لیکچواندنا سە ربازان ب غیلمانان) لگە ل ساخ لە تین جەنگا وەر ان ناگو نجیت ب تنی ل وی دە می نە بیت کو ب نیرینا شاعری سە بکی خوراسانی تە ماشە ی سە ربازان بە ی تە کرن.

د شەرا کلاسیکیا کوردیدا ژێ جارنە هەر لدویف نە ریتی تە غە زولا باوا سە بکی خوراسانی یار جەنگا وەرە کێ دە ستە هە ل کو د مەیدانا شەریدا بویرانە هیرشی دبت و درندانە دوژمنان ژناڤ دبت:

چەندی کو خوبان بینە رەزم، من ژێ د دل دانن گەزم ئامانجی وان رەزمان ئەزم، سەر عەسکەری سەبیاری چەرخ... (جزیری دیوان)، 1361 ه. ش، ل 197)

هەر مەجالا ئە و د جەنگی بیت و رەت هەر جارە کێ راست و چە پ دی بیخیتن صە دە صە د ب مزاق و قە سە ب... (جزیری دیوان)، 1361 ه. ش، ل 74)

ئە و وینە و وە سفین کو بۆ یاری هاتینە بکارهینان لە شە کە رینە، بە ر دە و امیا وان وینە یانن کو د شەرا عەرە بیا کە فن هە بووینە و د شەرا سە بکی خوراسانیدا گە هشتیە کو پیتکا خۆ و پاشی وە کو نە ریتە ک د شەرا کلاسیکیا پۆژە لاتا ئیسلامی بە ر دە و ام بووینە. د دیرا ئیکێدا یار

هەر ئە قە هۆزانە د دیوانا (مەستورە) یی دا ژێ هە یە، بنیرە: (مەستورە دیوان)، لیکۆلینە وە: مە مە د عە لی قە رە داغی، دە زگای ئاراس، هە ولێر، 2011، ل 27)

2- شعرا کلاسیکیا کوردی دا گه له ک جاران خوشه ویست هه فره گه ز یانکو نیره، واته ئه و غولامه کو د قه سیده یین سه بکی خوراسانی دا وه سفا وی دهیته کرن، پرانیا جاران ژێ ئه ف خوشه ویسته مینا غولامین تورک نه ژادین قه سیده یا سه بکی خوراسانی جهنگاو ره کی دهسته له.

3- سوپا و چه کین جهنگی و مهیدانا شهری کو د قه سیده یا سه بکی خوراسانی دا جهی گرنگیبیدانی بوو د شعرا کلاسیکیا کوردی دا ژێ دهینه دیتن.

4- مه رج نینه هه می ده مان ئه و هه فره گه زخوازا کو د شعرا کلاسیکیا کوردی دا دهیته دیتن به ره می ئه زموونا راسته قینه و چه زین سکسین شاعری بیت به لکو چیدبیت بجیته چوارچوئی لاسایکرنا نه ریتین شعرا کلاسیکیا رۆژه لاتا ئیسلامی ب تایبهت شعرا کلاسیکیا فارسی .

5- شاهدبازیا سه بکی خوراسانی ل ژیر سیبه را سو فیگه ری، مه به ست و واتابه کا نوی ب خو ف دگریت ل پرانیا شاعرین سو فی ژێ هه ره په نایی بو هه مان وینه یین شاهدبازیا سه بکی خوراسانی ده بن.

5. لیستا ژیدهران

1.5. ب زمانی کوردی:

1.1.5. دیوان:

ئه ده ب(دیوان). 2005، کۆکردنه وه و ساغکردنه وه: محمه د حه مه باقی، ده زگای ئاراس، چاپی په که م، هه ولێر.

جزیری(دیوان). 1361 ه. ش، شه رح: هه ژاری موکریانی، انتشارات: سروش، چاپی په که م، ته ره ان.

حاجی قادر(دیوان). 1390 ه. ش، لیکۆلینه وه و لیکدانه وه: سردار حه مید میران و که ریم موسته فا شاره زا، بلاکراوه ی: کوردستان، چاپی په که م، سنه .

حریق(دیوان)، 2011، لیکۆلینه وه و لیکدانه وه: نه وزاد که له ژور، بلاوکراوه: نو سینگی ته فسیر، چاپی په که م، هه ولێر.

سالم(دیوان)، 2015، ساغکردنه وه و لیکدانه وه: مه لا عه دولکه ریمی موده ریس و فاتح عه بدولکه ریم و محمه دی مه لاکه ریم، بنکه ی ژین، چاپی په که م، سلیمانی.

شیخ ره زا(دیوان). 2010، ساغکردنه وه و شه رح: شوکور مسته فا، ده زگای ئاراس، چاپی دووه م، هه ولێر.

کوردی(دیوان)، 2010، لیکۆلینه وه و لیکدانه وه: محمه د مسته فا(حه مه بوور)، ده زگای ئاراس، چاپی په که م، هه ولێر.

لاغه ری(دیوان)، 2011، ساخکرن و به ره فه فکر: ته حسین دۆسکی و حوسین شه مره خی، ده زگه ه: سپیریز، چاپی په که م، دهوک.

مه حوی(دیوان). 1391 ه. ش، پیداجوونه وه: عه بدولکه ریمی موده ریس، په خشانگای ئانا، چاپی په که م، مه هاباد.

مه وله وی(دیوان). 1389 ه. ش، کۆکردنه وه و لیکۆلینه وه و لیکدانه وه: مه لا عه بدولکه ریمی موده ریس، بلاوکراوه ی: کوردستان، چاپی په که م، سنه .

نالی(دیوان). 1379 ه. ش، لیکۆلینه وه و لیکدانه وه: مه لا عبدا لکریمی مدرس و فاتح عبدا لکریم، بلاوکراوه ی: کوردستان، چاپی په که م، سنه .

زهنگی جه وشه ن فه به ستن پيش به ری جوفا حه به ش دابرستن په ک به په ک چوون به ر لیوایی راست و چه پ ... (جزیری(دیوان)، 1361 ه. ش، 96)

هه ر لدورا حه جه ره سوهد حه به شان چه رخ و طه واف تین وقوفا عه ره فاتی ب سه ما نوی و زهنگ

صه ف ب صه ف تورک و موغول، دوگوش و هیندی دکه مین ب عه جه ب هاتنه جهنگی حه به ش و روم و

فه ره نگ... (جزیری(دیوان)، 1361 ه. ش، 341-342)

کوفری زوفه تار و ماری ئه رقه مه سفری خاله حه لقه یی هیندوسیان

زوفی جه پارپی سه فاسه ف خسته پيش په عنی زهنگی له شکه ری قه روسیان... (نالی(دیوان)، ه. ش. 1379، ل. 334)

جه یشی حه به شی زوفی له گه ل خه تتی به شه هات سو فی دلای بی چاره له به ری بووه هه نجیر... (حاجی(دیوان)، 1390 ه. ش، ل. 68)

له سه ر روو لاده تاری طوره یی مشکینی تاتارت حه به ش دهستی ته طاوول با نه کیشی با به سه ر روما... (سالم(دیوان)، 2015، ل. 125)

د فان وینه یین جه نکیدا هه ولا وه سفکرنا وی ئاویتته بوونی دهیته دان کو دنافه را ره شاتیا رهنگی پرچی و سپیاتیا دیمی یاریدا هه یه، ئه ف وینه په ل دویف نه ریته کی باو د شعرا کلاسیکیا هاتینه دروستکرن، پرچا یاری ب سوپایی نه ته وه یه کی ره ش پیست یان ئه سمه ر وه کو حه به شی یان عه ره ب یان زهنگیان و رووی یاری نه ته وه یه کی سپی پیست وه کو رومیان دهینه لیکچواندن، گه له ک جاران سه ره رای بکارئینانا په یقین نوی، لئ وینه ژ فی چوارچوئی ده رنا که فیت:

هوجوومی ((هیندوو)) ی خه ت سه ر ((فه ره نگستان)) ی ره خساری به حه شری بوو، وه کو ئه و خه شه ره ((میقادی)) به ((چار)) ی کرد... (مه حوی(دیوان)، 1391 ه. ش، 149)

ل قیری شاهدبازی و مۆرکی له شکه ری ته قلی هه قبووینه. شاعر خه ت، واته ئه و داقین ره بان کو تازه له سه ر دیمی کورین سنیله خویادبن ب سوپایی هندوویان کو هیرشئ دبه نه سه ر سوپایی فه ره نگیان لیکچواندیه، پاشی ئه ف جهنگه دگه ل دیمه نی شه ری دنافه را ژاپون و رووسیایی وه که هه ف کرییه.

4. ئه نجام

1- شاهدبازی(هه فره گه زخوازی) و له شکه رگه رایی مینا ئه دگارین قه سیده یا خوراسانی دغه زه ل و شعرا لیریکیا قوناغین پشتی هنگی ژێ به رده وام بوویه و گه هشتیه شعرا کلاسیکیا کوردی ژێ.

شمیسا، سیروس. 1381ه.ش، شاه‌دبازی در ادبیات فارسی، چاپ اول، انتشارات فردوس، تهران.

نعمان، شبلی. 1314ه.ش، شعر عجم یا ادبیات منظوم ایران، ترجمه: سید محمد تقی فخرداعی گیلانی، چاپ اول، تهران.

کدکنی، محمد رضا شفیعی. 1383ه.ش، صور خیال در شعر فارسی، چاپ نهم، انتشارات آگاه، تهران.

وزین پور، نادر. 1374ه.ش، مدح داغ ننگ بر سیمای ادب فارسی، انتشارات معین، چاپ اول، تهران.

2.3.5. گۆفار:

اکرمی، میرجلیل. 1395ه.ش، کارکردهای بلاغی عناصر دیوانی در غزل فارسی از قرن ششم تا هشتم با تکیه بر غزلیات شاعران برجسته، نشریه زیان و ادب فارسی، دانشکده ادبیات، دانشگاه تبریز، سال 69، شماره: 233، بهار و تابستان 95، ص 5.

3.3.5. ئه‌نترنیّت:

ویکی‌پدیا، 2017، همجنس‌گرایی، <https://fa.wikipedia.org>.

هادی (دیوان)، 2007، به‌ره‌فکر: ته‌حسین ئیبراهیم دۆسکی، ده‌زگه‌ه: سپهریز، چاپی یه‌که‌م، دهوک.

2.1.5. گۆفار:

ئیبراهیم ئه‌حمه‌د شوان. (قادر) له روانگه‌ی شیعره‌کانی مسته‌فا به‌گی کوردییه‌وه، گۆفاری کاروان، ژماره: 136، 1999.

2.5. ب زمانئ عه‌ره‌بی:

اسماعیل، عزالدین. 1975، فی الادب العباسی، بیروت، ط 1، 1975. النیل، حمد و إبراهیم، محمد الحسن. 1425هـ، أثر الحرب في تشكيل الصورة الأدبية، مجلة جامعة أم القرى لعلوم الشريعة واللغة العربية وآدابها، جزء 19، عدد 31.

3.5. ب زمانئ فارسی:

1.3.5. په‌رتوک:

رزمجو، حسین. 1993، نقد و نظری بر شعر گذشته فارسی از دیدگاه اخلاق اسلامی، جلد دوم، چاپ اول، انتشارات دانشگاه فردوسی، مشهد.

انعكاس الطابع المثلي و العسكري لاسلوب الخراساني في الشعر الكوردي الكلاسيكي

الملخص:

على الرغم من أن نشوء الشعر الفارسي الكلاسيكي مرتبط بمحاكاة القصيدة العربية القديمة و أن الكثير من سمات القصيدة الفارسية في بدايتها قريبة من القصيدة العربية، فان هذا الشعر لديه الكثير من الخصائص التي تعود الى القصيدة الايرانية و بيئتها. و من هذه الخصائص كانت سيادة الطابع المثلية و العسكرية لملوك او سلاطين السامانية و الغزنوية و السلجوقية على التغزل او مقدمة القصائد الخراسانية. في عصر سيادة هذه الدول و نتيجة الغزوات و الهجمات التي قامت بها و وجود الغلمان، كان الافتخار بالعسكرة و الفرسان و لاسيما بالغلما من اصل تركي يشغل مكانا هاما في القصائد الفارسية و يبدو ان الشعراء الفرس بعد مضي الوقت و لاسيما بعد الضعف الذي دب في اوصال القصيدة الفارسية، قد اصلوا محاكاة هذه الخصائص الى حد بحيث ان الذي كان موضع التغزل لدى الشعراء الفرس كان في اكثر الاحيان غلاما محاربا مثيرا للاهتمام. و قد انتقلت هذه الظاهرة من الشعر الفارسي الى الشعر الكوردي تحت التأثير المحاكاة هذه. و كان الشعراء الكورد يقومون بوصف معشوق ذكر و محارب بصور مختلفة، أو أن الصور الفنية التي كانوا يستخدمونها كانت ثمره التأثير الذي تركه طابع المثلية و العسكرية للقصيدة الخراسانية.

الكلمات الدالة: شاهدبازي، مثلي، عسكرية، محاكاة، اسلوب الخراساني.

The reflection of shahdazi and military characteristics of Khorasani's style in Kurdish classical poetry

Abstract:

Although the emergence of Persian Classical Poetry is related with the imitation of the Arabic ancient Poetry, and the features of Persian (qasida) are mostly closed to the Arabic Poetry, hence, this poem has a set of characteristics which are generally the environmental production of Iranian Poetry. One of the characteristics is overcoming the Same-sex character homosexuality and military character of the palace of wealthy, (Samani), (Ghaznavi), and (Seljukian) Authoritative on the (Taghazul) of beginning of (Qasidas). During the reigns of these countries, due to the attacks and invasions that were held by them, the existence of servants and their usage for different purposes , and glorifying the military forces and fighters particularly Turkish ones were occupied the major part of imageries and (Ghazali) expressions in Persian Poets' works. Apparently, by passing periods of time and especially after the weakness of (Qasida) form, Persian poets continued to imitate these characteristics to an extend that the Persian poets were mostly describing a character is referring to a male attractive fighter. So, these phenomena might be the results of transforming the imitation of Persian poetry into Kurdish poetry, additionally, Kurdish classical poets depicted the male fighter –lover variously or the images that were used by them were the production of the impact of homosexuality -military impression of qasida in Khorasani's style.

Keywords: shahdbazi, homosexuality, military, imitation, Khorasani's style.